

Straffe og andre forholdsregler i Holland samt nogle iagttagelser angaaende deres fuldbyrdelse.

Af cand. juris AAGE WORM.

For at faa et fuldstændigt indtryk af den behandling, en fange, det være sig i et fængsel eller i en lignende indretning, gøres til genstand for, kræves, at man følger hans tilværelse i alle dens enkeltheder i timernes og dages løb. Kun herigennem vil man have muligheder for at lære de forskellige indtryk, han modtager, at kende og for at iagttage de øjeblikkelige virkninger heraf.

Naar det alligevel i det følgende skal forsøges paa basis af en kortvarigere studierejse at gengive nogle spredte indtryk af Hollands fangebehandling, voves dette udfra den betragtning, at kendskab til fangebehandlingen i et land berettiger til at drage visse slutninger angaaende de tilsvarende forhold i et andet land, naar disse i deres helhed er af ensartet natur.

Foruden omtalen af disse iagttagelser angaaende fuldbyrdelsen af frihedsstraf og behandlingen under anden frihedsberøvelse skal kort gøres rede for Hollands straffesystem i sin almindelighed, for saa vidt forholdene adskiller sig nævneværdigt fra de danske, ligesom der til slut skal anføres nogle bemærkninger om den almindelige opfattelse heraf i Holland.

Systemet i sin almindelighed.

Til grund for Hollands straffesystem ligger straffeloven af 1886 med dens senere ændringer. Fra samme aar skriver

sig en straffuldbyrdelseslov, som nærmere er udbygget og fornyet ved senere anordninger og reglementer, saaledes at detailbestemmelserne for frihedsstrafs fuldbyrdelse nu findes, dels i et fællesreglement, dels i et for hver anstalt gældende reglement.

Ifølge straffeloven er de principale straffe (hovedstraffen): fængsel (gefangenisstraf), hæfte (hechtenis) og bøde (geldboete) og de akcessoriske (bijkomende): fradømmelsen af visse rettigheder (ontzetting van bepaalde rechten), anbringelse i et arbejds hus (plaatsing in eene rijkswerkinrichting), konfiskation af visse genstande (verbeurdverklaring van bepaalde voorwerpen) samt offentliggørelse af dommen (openbaaring der rechterlijke uitspraak). Rettighedsfradømmelse og arbejds hus fremtræder saaledes formelt som strafarter. Offentliggørelse af dommen praktiseres i injuriesager, men er iøvrigt meget lidt anvendt.

Straffeloven opererer med en inddeling af lovovertrædelserne i 2 grupper: »misdrijven« og »overtredingen«, de sidste for en stor del svarende til de lovovertrædelser, som af den danske straffelovskommission af 9/11 1917 er samlede i kommissionens udkast til lov om forseelser i borgerlige forhold i dennes specielle del. I Forhold til den i visse andre lande fulgte tredeling af lovovertrædelserne omfatter »misdrijven« saavel »crimes« som »delits«, mens »overtredingen« omfatter »contraventions«.

I 1901 paabegyndte Holland med lovgivningen om vildledte og forbryderiske børn, i lighed med nyere lovgivning i andre stater, forsøget med særbehandling af forskellige grupper lovovertrædere; de forskellige love herom vil imidlertid blive omtalt senere i deres reelle sammenhæng.

Med en lov af 29/6-25 er der foretaget en betydelig udvidelse af bødestraffens omraade. Efter denne lov har dommeren ret til i stedet for frihedsstraf at idømme en bøde, selvom en saadan ikke er foreskrevet for den paa-gældende lovovertrædelse eller til at idømme en bøde højere end den foreskrevne, alt under forudsætning af, at dom-

meren, i tilfælde af idømmelsen af en frihedsstraf, ikke vilde have fastsat denne højere end til 3 maaneders fængsel eller til hæfte, og at den for vedkommende lovovertrædelse foreskrevne fængselsstrafs maksimum ikke er højere end 5 aar. Bødens størrelse er nærmere begrænset i forhold til de foreskrevne fængselsstraffes maksima. Betalingen skal præsteres indenfor en vis frist, som kan forlænges. I tilfælde af manglende betaling ved den endelige frists udløb kan udpantning forsøges, men hvis en saadan skønnes umulig eller efter omstændighederne mindre betimelig, forvandles bøden til en frihedsstraf. Loven kan endog anvendes overfor mentalt defekte lovovertrædere, der da eventuelt kan indsættes i et særligt fængsel til udstaaelse af forvandlingsstraf. Ifølge den seneste officielle nederlandske statistik spiller bødestrafen en stor rolle. I 1932 udgjorde bødestraffene 65,2% af samtlige idømte »hovedstraffe«, i absolut tal 15,872, en mærkbar stigning fra 1925, aaret for nævnte lovs fremkomst, hvor de tilsvarende tal var 56,1% og 12,675. Mens paalagte bøder tidligere i almindelighed betaltes, kan dette nu ikke siges at være tilfældet, og dette svækker jo i nogen grad foranstaltningens effektivitet, ti en pengepung fattig paa penge er ogsaa fattig paa nerver.

Den betingede domfældelse — i sin fulde udstrækning som ogsaa gældende for voksne tiltalte — har Holland optaget ved en lov af 12/6-15. De nærmere regler herom er svarende til de danske. Dog maa som en forskellighed nævnes, at dommen kan gives delvis betingelsesvist, saaledes at en del af straffen, førend den betingede dom træder i kraft, maa udstaa, ligesom det bør fremhæves, at de til en betinget dom knyttede betingelser aldrig kan indskrænke domfældtes religiøse eller politiske frihed. Idømmelsen af en betinget dom — eller som det rettere burde kaldes en betinget straf — i forbindelse med frakendelse af borgerlige rettigheder kan ikke finde sted. Sidstnævnte foreteelse, der som nævnt i Holland fremtræder som en akcessorisk straf, spiller overhovedet en ringe rolle. I 1932 blev ialt

64 personer frakendt borgerlige rettigheder. Af samtlige domfældelser i 1932 var ca. 10% betingede, hvilken % gennem de senest foregaaende aar havde været i jævn stigning.

Den betingede løsladelse har været praktiseret i Holland siden straffeloven, som indeholder regler, siden ændrede i 1915 og i 1929, herom. De i øjeblikket gældende regler svarer i det hele ret nøje til reglerne i den danske straffelovs §§ 38-40. Som noget særligt ved den nærmere ordning i Holland kan nævnes, at 4 statsansatte funktionærer overvaager praktiseringen af bestemmelserne vedrørende tilsynet af og forsorgsarbejdet iøvrigt for de betinget domfældte og betinget løsladte i de forskellige egne af landet.

Centraladministrationen udgør en afdeling af justitsministeriet, og er delt i 4 underafdelinger, den første varetagende overledelsen af de almindelige fængsler, den anden sager vedrørende forsømte og forbryderiske børn, den tredje, som ledes af en ingeniør, arbejdsdriften i fængslerne og de dermed beslægtede anstalter og endelig den fjerde forsorgsarbejdet, som saaledes for en del er statsligt, samt sager vedrørende betinget domfældelse og løsladelse og sager vedrørende psykopaterne, dette sidste for at betone, at forholdsreglerne overfor disse intet har med straf at gøre. Til hver af de to første underafdelinger er knyttet en inspektør, i dette ords egentlige betydning, idet hans opgave er ved regelmæssigt foretagne rejser til de forskellige anstalter at inspicere forholdene ved disse i deres almindelighed herunder ogsaa de indespærredes behandling i moralsk og anden henseende. Kasseinspektion foretages af særlige funktionærer i ministeriet, under hvem det regnskabsmæssige arbejde i almindelighed sorterer. For 3. og 4. underafdelings vedkommende er afdelingens direktør og inspektør samme person.

De fængselsvæsenet saa stærkt vedrørende benaadnings-sager behandles i Holland alle af den anden afdeling af justitsministeriet, hvorunder de strafferetlige sager i almindelighed hører. Et par funktionærer beskæftiger sig

udelukkende med behandlingen af disse sager, der er meget talrige, hvilket vel nok hænger sammen med, at det er tilladt en fange under strafudstaaelsen at indgive benaadningsansøgning, samt at prøveløsladelse, som det siden skal ses, kun tilstedes i begrænset omfang. Strømmen af benaadningsandragender fra afsonende fanger reguleres dog, efter hvad der blev mig fortalt, i nogen grad ved, at der af vedkommende anstaltsleder ofte nægtes en fange til ladelse til indkøb af det kostbare stempelpapir, som er nødvendigt til dette brug.

Udstaaelse af almindelig frihedsstraf.

Til anvendelse ved principal frihedsstrafs udstaaelse — i dennes normale former fængsel og hæfte — raader den hollandske stat over respektive 10 fængsler og 19 arresthuse.

Hæfte kan idømmes fra 1 dag til 1 aar — i visse tilfælde indtil 1 aar og 4 maaneder — og udstaas som regel i fællesskab under arbejdstvang. Af de til denne strafs udstaaelse beregnede arresthuse, der som nævnt alle tilhører staten, har jeg kun besøgt et, som var af midlertidig karakter, opført som en saakaldet barakbygning.

Fængselsstraf kan idømmes fra 1 dag til 15 aar — i visse tilfælde indtil 20 aar — eller paa livstid, hvilken sidste straf dog altid idømmes alternativt med en fængselsstraf med maksimum 20 aar. Det kan i forbigaaende nævnes, at livstidsstraf meget sjældent idømmes. Fra 1913 til 1932, begge aar inklusive, er der kun i aarene 1918-20-21-25-30-31 og-32 fældet saadanne domme, henholdsvis 1, 4, 1, 2, 2, 2 og 1. Samtlige fængselsstraffe uanset disses kortvarighed udstaas i fængsler. Af disse har jeg besøgt 2. Det ene i Scheveningen ved Haag, det andet i Haarlem. Det første var opført i korsform med 4 floje og en femte floj yderligere tilbygget en af disse vinkelret paa denne, saaledes at fængslet dannede formen af et aabent 4-tal. Fængslet i Haarlem var opført efter det saakaldte panoptiske system, cirkelrunt. Befandt man sig i fængslets over-

ste galleri var det vel et imponerende syn at se udover det vældige rum med celledør ved celledør i 3 store rundkredse foroven afsluttet med en hvælvet kuppel, og det maa indrømmes, at der var opnaaet overskuelighed fra et hvilket som helst punkt i fængslets indre. Derimod var de akustiske forhold meget ubehagelige, ligesom det ikke syntes muligt at skabe den relative hygge, som en almindelig fængselsfløj dog kan indebære, uden at det dermed skal være sagt, at sidstnævnte bygningsform med paa forskellig vis sammenbyggede fløje skulde kunde gøre krav paa at være den mest formaalslignende. Det oplystes mig videre, at erfaringerne med det runde fængsel — hvoraf der yderligere findes 2 i henholdsvis Breda og Arnhem, alle opførte omkring 1900 — ikke var gode. Opvarmningsforholdene frembød vanskeligheder, og antallet af anvendt opsynspersonale var forholdsmæssigt det samme som i de fløjbyggede fængsler. Heller ikke syntes der i nævneværdig grad at opnaas mere sol paa cellerne.

Hver af de 2 heromhandlede fængsler havde plads til ca. 200 fanger, alle mandlige, med en straffetid af indtil 5 aar, og strafudstaelsens ordning var i det væsentlige den samme i de 2 fængsler, hvorfor denne skal omtales under et.

Det karakteristiske herved var det strenge cellesystem. Dag og nat holdes fangen isoleret i sin celle, arbejder her, spiser her, modtager eventuel undervisning her, tilbringer sine friluftspavser i cellegaarde, »straalegaarde,« og skal, naar han bevæger sig udenfor sin celle, bære maske. Samtlige de fanger, jeg iagttog udenfor deres celler, var forsynede med saadanne, men det oplystes mig paa forespørgsel, at fangerne kender hinanden godt nok alligevel. Nogen tavshedspligt gælder derimod ikke. Det strenge cellesystem er dog, efter hvad der fortaltes mig, i de senere aar, paa grundlag af en lov af 25/6-29, noget afsvækket; enkelte fanger arbejder i fællesskab, ligesom lejlighedsvis undervisning gives i fællesskab, og tendensen gaar i retning af formildelse af det strenge isoleringssystem.

I nogle af de celler, jeg besøgte, optog arbejdsinventaret megen plads, ligesom luften i cellen var forurennet som følge af arbejdet. Der fandtes kun enkelte særskilte arbejdsceller.

Foruden arbejde ved renholdelse af fængslernes indre, ved vask, i køkken og i depoter, samt med vedligeholdelse af bygninger og haveanlæg bestod arbejdet af de almindeligere haandværk: skrædderi, børstenbinderi, bogbinderi, trykkeri, skomageri, blikkenslageri, snedkeri og smedie samt de særlige saa ofte i fængsler benyttede arbejder ved papir og kokusmaattevævning. Den daglige arbejdstid var 10 timer, fortjenesten mellem 10 og 27 $\frac{1}{3}$ cents daglig. Produkterne var bestemte for statsinstitutioner.

Skolepligtige er alle fanger under 40 aar med en straf af 3 maaneder eller mere, for saa vidt det skønnes nødvendigt, at vedkommende faar undervisning. Der undervistes i følgende fag: læsning, skrivning, regning, national historie og geografi; derimod ikke i gymnastik, hvortil der ikke fandtes særlige lokaler, men saadan undervisning gaves lejlighedsvis under gaardtur. Efter den seneste statistik dvs. indtil 1932 inklusive har igennem de nærmest forudgaaende 4 aar $\frac{1}{4}$ af de almindelige fængslers befolkning modtaget undervisning. Kirkegang er som hovedregel obligatorisk.

Fangefremstilling for fængslets leder kan finde sted dagligt under den morgenlige rapport, hvorved formentlig undgaas den misfornøjelse og nervøsitet hos fanger, der maa vente paa at faa deres leder i tale, som kan spores i fængsler, hvor en anden ordning af fangefremstillingen raader. Det progressive system er ikke formelt fastslaaet, dog øges fangernes ret til de forskellige begunstigelser som hyppigere adgang til brevskrivning og besøg, bogudlaan af fængslets bibliotek, tilladelse til at overvære foredrag, koncert og anden underholdning, i løbet af straffetiden, saaledes at et 2-maaneders og et 5-maaneders ophold betegner milepæle i disse henseender.

Paa grund af fængslernes størrelse og indretning kan le-

deren og det overordnede personale ikke have nøjere kendskab til den enkelte fanges forhold og en uundgaaelig betingelse for en individuel behandling mangler saaledes. Fængselslederne rekrutteres blandt fængslernes overordnede personale og er ikke i besiddelse af særlig uddannelse.

Særbehandling ifølge administrativ bestemmelse.

Af de almindelig fængselsstraf idømte fanger udskilles administrativt til særbehandling, foruden kvinder, for hvilke der er reserveret en særlig afdeling i 3 af de ovennævnte 10 fængsler, og foruden fanger, der lider af andre legemlige sygdomme end tuberkulose, som gør behandling i særlig sygeafdeling nødvendig, efter hinanden krydsende skelnemærker, følgende kategorier:

Fanger idømte højere straf end 5 aars fængsel, fanger lidende af tuberkulose, fanger over 60 aar gamle, fanger, der paa grund af enten deres fysiske eller psykiske tilstand ikke taaler det almindelige fængsels celleisolering, samt mentalt suspekte fanger, for de sidste 3 grupper vedkommende forudsat, at vedkommendes straf er højere end 3 maaneder og ikke overstiger 5 aar.

Fanger med højere straf end 5 aar samles til strafudstaaelse i fængslet i Leeuwarden, — i modsætning til de øvrige 9 ommeldte fængsler benævnet centralfængslet — som jeg ikke har besøgt. Efter de mig givne oplysninger underkastes fangerne her behandling i fællesskab og en særlig gruppe af disse igen, de paa livstid dømte, holdes isolerede fra de øvrige.

De øvrige 4 grupper underkastes særbehandling, dels i et tuberkulosesanatorium, dels i et specialfængsel, begge dele i Scheveningen ved Haag, opførte i forbindelse med ovennævnte herværende cellefængsel.

Mens tuberkulosesanatoriet, med plads til 25 mand, ikke frembød noget nævneværdigt, var de 3 øvrige afdelinger — dog bortset fra det rent indretningsmæssige — ikke uden interesse.

Tanken at samle de over 60-aarige til særlig mildere behandling synes paa forhaand tiltalende. Gamle mennesker er ofte kuldkære, holder ikke af trapper, af støj og uro etc., og de almindelige krav, en tilværelse i et almindeligt fængsel stiller, f. eks. behandlingen af en ikke faststaaende celleseng, stillen til gaardtur maaske fra en celle i en af etagerne til rette tid, vil ofte volde netop disse mennesker uforholdsmæssige kvaler. Jeg har ofte, stillet overfor gamle fanger i almindeligt fængsel, hvis blotte skrøbeligheder ikke gjorde krav paa nogen sygebehandling, haft den tanke, at vedkommende ikke burde være der, hvor han var, og de gamle synes — i mangel af en kriminel »højalder« med deraf følgende anden foranstaltning som anbringelse i et særligt alderdomshjem — med en hvis billighed at kunne gøre krav paa en hensyntagen til de med deres alder følgende forskellige smaasvagheder. I Scheveningen syntes dette spørgsmaal ret godt løst gennem en mild fællesskabsbehandling. Da jeg saa en afdeling af fængslet for de gamle, hvoraf der fandtes 4 à 10 mand, sad disse grupperede ved nogle store borde i et ret hyggeligt opholdslokale beskæftigede med læsning, passiarene og forskellige smaasysler; egentligt arbejde udførte de ikke.

Observationsafdelingen, med plads til 24 mand, er bestemt til optagelse af fanger fra samtlige landets øvrige fængsler, som giver anledning til mistanke om mentale mangler. Ved denne koncentration har man opnaaet mulighed for specialkyndigt lægetilsyn. Udfaldet af en fanges ophold her kan blive tilbageførelse til vedkommende fængsel, overførelse til sindssygehospital eller til den særlige afdeling i her omhandlede anstalt indrettet til at huse 72 fanger uegnede til ophold i cellefængsel. I denne afdeling kan en person indsættes, dels ved nævnte administrative overførelse, dels direkte efter dom lydende paa specialfængslet, hvortil jeg siden skal vende tilbage.

Begge sidstnævnte afdelinger stod under lægeledelse. I begge raadede fællesskabsordningen, men kun i den sidste

arbejdedes der og under nøje tilsyn. Mens forholdet mellem fanger og betjente i de hollandske fængsler i almindelighed er 9 til 1, fandtes der her 1 opsynsmand for hver 3 patienter. Af disse udgjordes en del af de saakaldte psykopater.

M. h. t. her nævnte specialafdelinger i fængslet i Scheveningen kan der iøvrigt henvises til den af 3 medlemmer af det ved »justm. skr. af 18/6-30 nedsatte udvalg ang. indretningen i henh. til straffelovens §§ 17,2 stk. og 70 af særanstalter for psykopater« afgivne beretning om behandlingen af psykopatiske forbrydere i Holland og Belgien af april 1931, hvori der bl. a. er gjort rede for fængslets detailmæssige indretning, i hvilken der ikke siden er sket væsentlige ændringer.

Som en særforanstaltning af administrativ art bør slutte­lig nævnes det ved »Rijkswerkinrichtingen« i Veenhuizen, som jeg skal omtale nærmere i en anden sammenhæng, i barakform opførte fængsel, hvor c. 120 fængselsfanger i fællesskab udstaar deres straf fortrinsvis beskæftigede ved friluftsarbejde især ved landbrug. Disse c. 120 er udvalgte bl. fanger med hverken for korte eller for lange straffe, og om hvem det kan antages, at en særbehandling af den nævnte art vil vise sig frugtbringende. I hver barakbygning fandtes fælles sovesal og fælles spise- og opholdsrum, samt i enkelte tillige et værksted. Behandlingen syntes forholdsvis mild; under min rundgang om formiddagen fik 2 rengørings- og derfor hjemmевærende fanger sig et parti skak.

Særbehandling ifølge dom.

Naar vi herefter vender os til de ved lov forskrevne former for særlig behandling af kriminelle har vi for os følgende grupper:

- 1) børn
- 2) unge mennesker mellem 18 og 23 aar, undtagelsesvis medtaget 16 til 18-aarige og 23 til 25-aarige

3) recidivister

4) personer, domfældte for betleri, løsgænger, alfonseri og drukkenskab under visse nærm. omst. samt

5) mentalt defekte lovovertrædere,

idet Holland dog for enkelte af disse grupper vedkommende endnu kun befinder sig paa ønskernes stadium.

Dette gælder de »unge mennesker« og »recidivisterne«. *Unge mennesker.* M. h. t. disse indeholder en lov af ²⁵/₆-29 bestemmelser, som imidlertid paa grund af den ugunstige økonomiske situation ikke er satte i kraft. Reglerne gaar i korthed ud paa følgende: Hvis en person paa ovennævnte alderstrin, normalt mellem 16 og 18 aar, begaar en forbrydelse (misdrif), som kan medføre fængselsstraf af mindst 2 aars varighed, og derfor idømmes en saadan straf paa mindst 1 aar eller højst 3 aar, kan dommeren bestemme, at straffen skal udstaa i et særligt fængsel for unge mennesker. Behandlingen i dette er paatænkt lagt an paa fysisk og intellektuel opdragelse saavel som paa uddannelse med en profession for øje. Dette sidste formaal synes daarligt at forliges med den relativt korte straffetid ligesom heller ikke med tidspunktet for evt. prøveløsladelse, som her indtræder tidligere end normalt, nemlig efter 6 maaneders forløb i tilfælde af, at vedkommende udstaar en straf ikke højere end 1 og ¹/₂ aar og efter 1 aars forløb i de øvrige tilfælde. Bemærkelsesværdigt er, at loven giver justitsministeren ret til under visse nærmere betingelser at ændre dommerens afgørelse saaledes, at administrationen dels har adgang til at beslutte overførelsen til det særlige fængsel for unge af en person, dømt til almindelig fængselsstraf, dels til at beslutte en overførelse i modsat retning.

Det til den praktiske løsning af lovens opgaver paatænkte fængsel, for saa vidt angaar mandlige domfældte, staar færdigt indrettet i Zutphen, men er som fremgaar af ovenstaaende ikke taget i brug.

Recidivister. En lov af ⁵/₆-29 indeholdende regler om forvaring af professionelle- og vaneforbrydere, efter at disse

maatte have udstaaet deres hovedstraf, er af lignende grunde som de vedrørende loven om de unge ikke traadt i kraft.

Børn. Paa det vigtige omraade: Behandlingen af børn, der har vist kriminelle tendenser — saa vigtigt, fordi de gamle ord om at forebyggelse er bedre end helbredelse formentlig ubestrideligt bevarer deres sandhed overførte paa det kriminelle problem — er man i Holland skredet til handling i dette aarhundredes begyndelse. Med love af 1901, siden ændrede gennem en lov af $\frac{5}{7}$ -21, er der skabt et system, delvis af processuel karakter, der i store træk gaar ud paa følgende:

Ved hver domstol i 1. instans er organiseret en særlig afdeling (kinderrecht) for sager ang. børn under 18 aar. Afdelingen bestaar af en enkelt dommer, der kan være fælles for flere retskredse, og hvis kompetence omfatter sager vedrørende »forbrydelser« (misdrijven) begaaede af nævnte personer, mens »forseelser« (overtredingen) begaaede af disse behandles af den ordinære dommer. I praksis er, efter hvad der oplystes mig, den særlige sagkyndige dommer ofte, i mindre jurisdiktioner, identisk med den ordinære dommer. Til sin raadighed har børnedommeren dels straffe, dels andre forholdsregler. Straffene — hvorved bemærkes, at gældende hollandsk ret ikke kender nogen kriminel lavalder — bestaar i bøde, anbringelse i reformskole (zuchtschool) eller evt. fængsel. Det staa ogsaa i dommerens magt at afslutte sagen med en advarsel (berisping), dog kun f. s. v. angaar tiltalte, der ikke er fyldte 14 aar, men efter statistikken er denne fremgangsmaade lidet anvendt, saaledes i 1928 i 10 tilfælde el. 0,5⁰/₀, i 1932 steget til 42 tilfælde eller 2,2⁰/₀, procenterne af antallet af samtlige ikke frikendte børn, der har været for børnedomstolen. Egentlig fængselsstraf kan kun idømmes over 16 aarige.

Af andre forholdsregler kan anvendes: Tilbageforelse til forældre eller værge, tilsyn, dette dog altid i forbindelse med en anden forholdsregel samt »stillen til regeringens raadighed« (stelling ter beschikking van de regeering) med

paafølgende anbringelse i en af statens 4 opdragelsesanstalter (rijksopvoedingsgestichten), i et privat opdragelseshjem eller i en familie, evt. til det 21. aar. Til illustrering af børnedomstolens praktiske betydning anfører jeg, at antallet af børn under 18 aar, herunder piger indbefattet, der i 1932 af denne er fundet skyldige er 1817. Heraf er 701 under 15 aar, disse 701 nærmere fordelte saaledes:

under 10 aar:	52
10 » :	70
11 » :	105
12 » :	142
13 » :	148
14 » :	184

Anvendelse af egentlig fængselsstraf har gennem de nærmest forudgaaende aar været i jævn dalen indtil i 1932 at udgøre 17 tilfælde eller 0,9%. »Tugtskolestraf« (zucht-schoolstraf) idømtes i 176 tilfælde eller 9,4% i samme aar. Begge disse straffe kan idømmes betingelsesvist, hvilket i 1932 er sket i henholdsvis 1,8 og 25,7% af samtlige de tilfælde hvor domstolen har fundet tiltalte skyldig. Anvendelsen af pengebøde har ligesom anv. af fængsel været i dalen, men spiller dog med sine 600 tilfælde eller 32,1% i 1932 en stor rolle.

Af de til udstaaelse af »zucht-schoolstraf« bestemte 3 statsanstalter, 2 for drenge og 1 for piger, har jeg haft lejlighed til at besøge »Zuchtshool« i Nijmegen.

Denne ligger i byens udkant og tager sig liggende i sin have paa en frodig lille høj med en aaben plads foran hovedbygningen, omsluttet af 2 funktionærboliger, venligt ud. Tugtskolen er beregnet til optagelse af drenge indtil 18 aar, som af børnedomstolen er idømt særlig »zucht-schoolstraf«, hvilken er af højst 1 aars varighed, men benyttes tillige til bødefsoning for drenge og som almindelig opdragelsesanstalt, i hvilken egenskab den rummer unge

mennesker op til 21 aar. Opholdets gennemsnitlige længde — bortset fra bødefsonere — er 3 à 4 maaneder. Paa dagen for mit besøg var anstaltens belæg 80 drenge.

Behandlingen for samtlige nævnte fremhævedes at være den samme, dog at drenge under 14 aar som skolepligtige modtager almindelig undervisning. Ved indsættelsen bades, omklædes og vejes drengen — i baderummet mødte jeg netop en nyankommen, der for at have kørt uden cykellygte var idømt en bøde paa et par gylden, som han i mangel af betaling maatte afsone her med en uges frihedsberøvelse. Derefter oprettes et »dossier« for ham, og han lægeundersøges for efter afslutningen af disse forberedelser at indsættes i et isoleringsværelse. Her sidder han saa en maaned f. s. v. hans straffetid naar eller overskrider dette tidsrum. Denne isolering underkastes enhver indsat, kun for de under 10 aarige indskrænkes til et par dage. Ved mit besøg sad 30 af de nævnte 80 i isoleringsværelser.

Under isoleringen er drengen kun beskæftiget med skolearbejde — regneopgaver, stile, skønskrift — og modtager som følge heraf besøg af læreren, ligesom han ogsaa besøges af en præst. Bortset herfra og fra en gaardtur sidder han overladt til sig selv i sit værelse 1 maaned. Han faar ikke gymnastikundervisning, hvilket dagligt gives de øvrige. Det oplystes mig, at den eneste lejlighed, ved hvilken de isolerede deltager i fællesskabet, er juleaften, hvor det tillades dem at overvære den i gymnastiksalen stedfindende højtidelighed. Præstens nævnte besøg er tvungne. Anstalten raader over 1 præst for hver af de 3 i landet herskende hovedreligioner: Den protestantiske, den katolske og den jødiske. Hvis en dreng ikke i forvejen tilhører nogen menighed, bliver han opdraget i protestantisk tro. I de isoleredes værelser laa sengetøjet oprullet paa militærvis, ligesom gaardturen, hvorunder jeg saa en gruppe af de isolerede hvoraf imellem 14-16 aarige 2 tolvaarspurke, foretoges, i enkeltmandskolonner, under kommando i stram marchtakt.

De øvrige 50 drenge udstod deres straf i fællesskab vel at mærke under streng tavshedspligt. Der forefandtes til brug for disse et malerværksted, et skomagerværksted, et maaltvæveri samt en husflidsstue. Til arbejde i denne og i maaltvæveriet anbragtes drenge, der skulde opholde sig saa kort i tugtskolen, at det maatte anses for omsonst at paabegynde et haandværk. Udendørsarbejde i haven fandtes til 3-4 drenge. Under mit besøg arbejdede yderligere nogle drenge i det fri ved bygningsreparation, ligesom et af værkstedernes befolkning sad i haven i færd med at skrælle kartoffer. Dagsprogrammet forsøges lagt saaledes an, at det byder paa afveksling. Det ordinære arbejde afbrydes af skoletimer, ogsaa for de over 14 aariges vedk., af gymnastikken, af gaardtur og af lejlighedsvis forefaldende husgerningsarbejde.

De i fællesskab behandlede drenge sov i sovesale i adskilte bokse, efter fængselsmæssigt mønster. I forbindelse med sovesalene var der indrettet vaskerum. Overalt i bygningen mødtes ens blik af manende fyndord af moralsk indhold, der var paamaalede væggene.

Om de herfra afgaaede børn fortæller statistikken, at langt størstedelen af disse vender tilbage til deres respektive familier c. $\frac{5}{6}$, men tillader iøvrigt ikke at følge deres videre skæbne. Paa anstalten vedligeholder man ikke nogen forbindelse med de afgaaede drenge.

Mentalt defekte lovovertrædere. Det led i det hollandske system til bekæmpelse af forbrydelser f. s. v. angaar efterbehandling af den lovovertrædendes person, som i særlig grad fortjener opmærksomhed er imidlertid de ved love af $\frac{28}{5}$ -25 og $\frac{21}{7}$ -28 indførte nye regler ang. særbehandling af mentalt defekte forbrydere og især disse reglers udførelse i praksis.

De foranstaltninger, som bestemmelserne hjemler, benævnes i disse hverken straf eller sikkerhedsforholdsregler, men henføres officielt under disse sidste. Bestemmelsernes udtryk er, i lighed med tidligere omtalte bornelov og iøv-

rigt ogsaa i lighed med udtrykket i nabolandet Belgiens lov om mentalt defekte, at den dømte stilles »til regeringens raadighed« eller »forføjelse« (ter beschikking van de regeering). Efter lovene er det altid en domstol, som skal træffe afgørelsen, men man maa herved erindre sig den tidligere omtalte beføjelse for administrationen til at overføre en almindelig fængselsfange til det særlige fængsel i Scheveningen. Loven er anvendelig overfor personer, som er erklærede uansvarlige af mentale grunde og personer, hvis ansvarlighed af lignende grunde anses for indskrænket — efter hollandsk strafferet arbejdes med formindsket tilregnelighed enddog i forskellige grader. Den angaar videre kun visse nærmere bestemte lovovertrædelser og har til forudsætning, at foranstaltningen er paakrævet i samfundsordenens interesse.

Efter lovens ikrafttræden d. 1/11-28 har det paa grund af disses uventet store praktiske anvendelse været nødvendigt at indskrænke antallet af de personer, som kan komme i betragtning til særbehandling, hvilket er sket ved en midlertidig lov af 21/4-33, som begrænser antallet af de i betragtning kommende lovovertrædelser. Efter denne lov fordrer nu enten, at det begaaede delikt er en sædelighedsforbrydelse eller, hvis det er en ejendomsforbrydelse, 4 forstraffe, der tillige skal ligge indenfor et nærmere bestemt tidsrum. »Terbeschikkingstelling« gælder for 2 aar, men kan af domstolen forlænges ubegrænset i 1 eller 2 aarige terminer; foranstaltningen kan til enhver tid ophæves af justitsministeren, der til sin bistand ved praktiseringen af denne sin beføjelse har et særligt raad. Det er tidligere nævnt, at disse sager sorterer under en særlig afdeling af justitsministeriet.

For de uansvarligerklærede vedkommende vil »terbeschikkingstelling«s nærmere indhold som oftest blive anbringelse i et sindssygehospital, evt. efterfulgt af et ophold i psykopatasyl i tilfælde af, at vedk. anses for helbredet for sin psykose. Hvad angaar de øvrige, til hvilke jeg i

det følgende udelukkende holder mig, vil foranstaltningen bestaa i enten anbringelse i statens psykopatasyl, »Rijksasyl vor psychopaten« i Avereest, anbringelse i et af de 2 private asyler i Heiloo og Rekken eller anbringelse i familiepleje.

Som tidl. nævnt har dommeren ogsaa ret til at dømme en psykopat til udstaaelse af straf i det særlige fængsel i Scheveningen, dette vil evt. kunne ske i forbindelse med en efterfølgende »terbeschikkingstelling« og dermed følgende anbringelse som nævnt. En ejendommelighed ved ordningen er, at særforanstaltningen som oftest er kombineret med en straf, som maa udstaaes, før særbehandlingen kan sætte ind, dette skete saaledes i 1932 i 101 af de samtlige 110 tilfælde. I mange af tilfældene er straffen dog af kort varighed og undertiden anses denne som udstaaet ved varetægtsarresten.

Bestemmende for, i hvilken af de 3 nævnte anstalter en psykopat anbringes, vil i reglen være hans farlighed — ofte anbringes han først i statsasylet, som da, i tilfælde af at han skønnes egnet til et af privatasylerne, forhører sig hos dette, om det vil og kan modtage ham, saaledes at privatasylerne modtager et sigtet klientel — og til en vis grad hans religion, idet asylet i Heiloo er katolsk, mens det rekkenske fortrinsvis er protestantisk præget.

Jeg skal nu i det følgende omtale mine besøg ved disse 3 anstalter.

Rijksasyl vor psychopaten i Avereest.

Bygningerne, der nu anvendes som statsasyl for psykopater er oprindeligt opførte som opdragelsesanstalt for drenge, men blev ombygget og taget i brug i Januar 1933 til afløsning af statsasylet i Leiden, som fra psykopatlovens ikrafttræden havde tjent til optagelse af psykopater.

Anstalten ligger i et smukt skovrigt terrain paa en 250 ha stor grund, af hvilken dog næsten $\frac{1}{2}$ er bortforpagtet.

Den har plads til 250 mandlige patienter. Ved mit besøg var der 130, og efter lederens udtalelse kunde den daarlign drives med et større antal af h. t. fordeling og isolering. Anstaltens 2 hovedbygninger laa parallelt i forhold til hinanden og med en ringe afstand imellem.

Den forrest liggende bygning med plads til 190, som nævnt teoretisk, indeholdt fordelte i 2 etager: 12 opholds- og spisestuer til hver 16 personer, nogle værkstedsrum, bibliotek, læsesal og foreningslokale samt 12 sovesale hver med 16 bokse. I bygningens 3. etage fandtes magasiner.

Den bagved liggende bygning havde plads til 60 og indeholdt i stueetagen: 6 opholdsrum à 12 pladser samt et skræderværksted, 4 sovesale i 2. etage og i 3. etage foruden en del disponible rum et midlertidig bogbinderværksted.

Desuden var der i hver bygning indrettet 13 enkeltværelser. I en tilbygning fandtes en række straffceller, som paatænkte indrettede til enkeltmandsstuer.

I disse 2 hovedbygningers umiddelbare omkreds laa værkstedsbygninger, enkelte funktionærboliger, have og en sportsplads. Bygningerne var prægede af at være opførte til andet formaal, og indretningen frembød intet særligt af interesse. Omgivelserne var venlige; i voldgraven omkring bygningerne dreves der efter arbejdstids ophør livligt fiskeri af patienterne.

Der næredes planer om at bygge en særlig bygning ude paa terrainet til husning af de ved landbruget beskæftigede patienter.

I den bagest liggende bygning var anbragt 25 af de vanskeligste patienter, som holdtes isolerede fra de øvrige. I denne afdeling indsattes ogsaa enhver nyankommen, saaledes at den tillige tjente til observationsafdeling. De øvrige 105 husedes i den forreste bygning og havde faktisk frit indbyrdes samkvem. Forholdene var disse, at en patient spiste og sov i sovesal med de samme 15 medpatienter, hvorimod han muligt var paa arbejdsbold med ganske an-

dre, og paa grund af »patientforeningerne«, som jeg siden skal vende tilbage til, havde patienterne mulighed for at lære hinanden at kende allesammen, altsaa bortset fra de 25 isolerede.

Klientellet bestod foruden af egentlige psykopater af forskellig art af sindssyge, aandssvage og epileptikere, hvilke alle er omfattede af de saakaldte psykopatlove. Næsten alle de for tiden værende havde iforvejen udstaaet fængselsstraffe, en enkelt af dem enddog en fængselsstraf af 5 aars varighed. Behandlingen kan nærmere angives at bestaa i: Arbejdsterapi, fornuftig anvendelse af fritid, hvorved de nævnte foreninger spillede en stor rolle, samt i den lægelige direktors personlige indflydelse.

Paa grund af opholdets varighed har denne trods det store antal patienter mulighed for at kende hver enkelt af disse og hans forhold, og jeg havde det indtryk baade af mine samtaler med direktøren og af mine iagttagelser af hans omgang med patienterne, som han tiltalte paa en frisk, bestemt og forekommende maade, at der forsøges foretaget et arbejde af psykologisk suggestiv karakter for i dages løb at retlede hver enkelt netop paa de punkter, hvor han maatte tiltrænge det. Direktøren udtalte sig iøvrigt om dette personlige arbejdes overordentlige vanskelighed, trods hvilken han ikke var i tvivl om muligheden for med ihvertfald relativt gunstigt resultat at realisere det.

Arbejdet var for en stor del friluftsarbejde i skov, mark og have, i hvilken sidste, der var meget stor, arbejdet iøvrigt var lagt an paa den maade, at hver mand havde sit stykke jord at passe. Herved opnaedes dels indbyrdes kappestrid mellem de arbejdende, dels at disse gik og arbejdede hver for sig uden muligheder for at fordrive tiden med snak.

Til sin assistance havde »lægedirektøren« (geneesheer-directeur) 1 læge, psykiater som han selv, samt et stort personale af uddannede plejere og værkfolk. Personalets antal var c. 70, dvs. 1 for hver 2 patienter. Endvidere var

der ansat en præst for hver af de 3 religionsarter, derimod ingen lærere. Teoretisk undervisning gaves kun i forbindelse med det praktiske arbejde. Direktøren paatænker at arrangere ugentlige timer for personalet — hvilket imidlertid paa grund af tjenestetiderne vilde volde praktiske vanskeligheder — dels for at holde disse interesserede i deres arbejde, dels for at kunne holde en fælles linje i behandlingen.

Et meget interessant forhold i Avereest, som jeg sluttelig vil omtale, var de nævnte foreninger, som patienterne havde ret til at danne. Der fandtes foreninger af adskillige slags: Sportsforeninger, spilleforeninger, musikforeninger m. v.; lederen heraf var altid en patient, undertiden var en plejer raadgivermedlem med funktion at virke som mellemed mellem foreningen og anstaltens ledelse. Den særlige skuespillerforening gav lejlighedsvis forestillinger i den nærliggende landsby Balkbrug, og direktøren udtalte, at han ikke mente den gav nykker.

Jeg havde lejlighed til at overvære en del af en aftenlig aarsfest i en af disse foreninger, som bar navnet »Opbouw«. Dens formaal var moralsk opbyggelse, og efter nogle begyndervanskeligheder med for ensidig religiøst præget ledelse var man naaet til at tilstræbe dette formaal paa neutralt grundlag. Der deltog c. 30 medlemmer i festen, hvis program omfattede ikke mindre end 26 punkter: Musiksoli, foredrag, causerier, korsang etc. Foreningslokalet var festligt pyntet med grangrene og blomster og paa bordene, der var dækket op med hvide duge og kulørte baand, stod der glas beregnede til limonade. Et par enkelte civilklædte plejere deltog, særlig indbudte dertil, i festen, som er patienternes private. Alt forløb, saavidt jeg saa det, paa den smukkeste maade.

Foreningerne har, synes det, den mission at skabe solidaritetsfølelse hos medlemmerne og at lære disse at begaa sig i et miniatursamfund og overholde dets regler. Endvidere lægger foreningslivet, efter hvad der fortaltes mig,

beslag paa patienternes fritid, giver dem dygtigt med arbejde saasom forberedelse til foredrag og lignende præstationer, maskinskrivning af programmer etc., og foreningerne synes ikke at medføre alvorligere ulemper.

Psykopatfængslet i Heiloo.

I det private asyl i Heiloo var lederen ligesom i Avereest en læge. Det for kriminelle psykopater m. v. bestemte asyl, som var indrettet i en enkelt pavillon »St. Paulus Huis«, udgjorde kun en ringe del af anstalten, som er et, iøvrigt overordentlig tiltalende indrettet, sindssygehospital drevet af katolske brødre.

I nærmest landlige Omgivelser i den lille landsby Heiloo laa anstalten ud til hovedlandevejen til Amsterdam paa et stort terrain, bydende rige muligheder for friluftsarbejde.

Antallet af patienter i det kriminelle asyl varierer mellem 30 og 40 og disse udgør en broget skare. C. halvdelen af de for tiden værende opgaves at være »intellektuelt mindre-værdige«, heraf 3 imbecile, resten udgjordes af forskelligartede psykopatier og, ligesom i de andre asyler, enddog psykoser. Efter tidl. omtalte i 1933 stedfundne ændring i psykopatlovene var klientellets art m. h. t. foregaaende delikt gaaet i retning af sædelighedsforbrydere, hvilket angaves at have øget arbejdets vanskelighed.

Direktøren udtalte om behandlingen, at denne var af karakterpaavirkende art og gennemførtes efter en for hver enkelt patient lagt plan. Skole fandtes ikke.

Ved besøget i det kriminelle asyl fandt vi ikke mange alumner hjemme. 1 enkelt arbejdede inde, 1 par andre i haven og atter nogle andre i de til asylet hørende værksteder. Resten fandtes spredte mellem anstaltens ikke-kriminelle patienter ved skræderi, skomageri, snedkeri og især ved udendørsarbejde.

I tidl. nævnte udvalgs rejseberetning er der gjort udfør-

ligt rede for forskellige forhold vedrørende dette asyl. Særlige ændringer i disse var ikke sket; ønsket om at erstatte sovesalene med enkeltværelser trængte sig som følge af den i klientellets sammensætning foregaaede ændring stærkt paa. Undvigelser havde i de senere aar saa godt som ikke fundet sted.

Psykopatasylet i Rekken.

(De rekkensche inrichtingen).

For godt 20 aar siden foretog den endnu idag fungerende leder af anstalten det hestearbejde fra 30 forskellige bønder, der, saa vidt jeg kunde forstaa paa beretningen herom, ofte har samme, sindige, sejge struktur som en del af vore hjemlige, at indkøbe 110 ha hedejord, og i løbet af disse aar har han ved hjælp af patientarbejdskraft skabt en mægtig anstalt med over 30 forskellige pavilloner liggende i smukke frodige omgivelser ind imellem kultiverede marker, gartnerier, sportspladser etc. En lille plet fredet lyng-hede ligger endnu til minde om terrainets tidligere udseende.

Anstalten, der drives i protestantisk aand, idet der dog ogsaa er adgang til anden religionsudøvelse, er beregnet til optagelse af psykopater og rummede paa tidspunktet for mit besøg c. 250 patienter af forskellig natur. C. halvdelen heraf var aandssvage af forskellige grader, den øvrige halvdel bestod af psykopater af enhver art, dog heraf c. 10 lidende af sindssygdom (schizofreni), der grundet paa pladsforhold var bleven her, efter at diagnosen var stillet.

Bortset fra diagnose kan klientellet opgøres saaledes: 60 kvinder, hvoraf enkelte kriminelle, resten mænd, hvoraf p. t. 42 kriminelle. Disse sidste huses i en særlig af 3 pavilloner bestaaende afdeling — opført i 1928 efter psykopatlovenes ikrafttræden — der ligger temmeligt fjernt fra størsteparten af de øvrige pavilloner. For de kvdl. kriminelles vedk, var ingen adskillelse foretaget.

Foruden pavilloner, der dels var indrettede til beboelse for patienterne, dels til værksteder, fandtes et par større

bygninger til administrationen og til driften, saasom køkken og vaskeri, samt de til landbruget fornødne lade- og staldbygninger m. v.

Beboelsespavillonerne, ogsaa de for de kriminelle bestemte, havde hver plads til 20 patienter, dog fandtes 2 dobbelte, 1 paa mandsterrainet, 1 paa kvindeterrainet, der hver havde plads til 40.

Pavillonerne, der var næsten ens indrettede, lignede ude fra villaer, som de laa der i deres lyse, gule og røde farver hver med et paamalet navn omgivede af tujalunde eller anden bevoksning. Det indre rummede for hvers vedkommende en hyggelig opholdsstue, spisestue, fælles sovesal med vaskeindretning og undertiden tillige arbejdssteder, foruden w. c'er, garderober m. v. I de 2 dobbelte fandtes yderligere isoleringsceller.

Hver pavillon lededes af en mandlig funktionær og en søster, der særlig havde garderobeforholdene at varetage. Køkkenet var centraliseret og maden bragtes rundt pr. bil.

Om funktionærene udtaltes det, at man foretrak selv at uddanne sine folk frem for at modtage »diplomuddannede«, som alligevel havde meget at lære, men maaske vanskeligere ved at forstaa dette.

Fordelingen af alumner gik paa tværs af diagnosen og foretoges udelukkende efter beskæftigelsesmæssige synspunkter, patientens karakter og muligheden for formaals-tjenlig gensidig paavirkning patienterne imellem. Saaledes nævnte lægen for mandsafdelingen, — der var desuden ansat en læge for kvindeafdelingen, iøvrigt førstnævntes hustru — at kombinationen aandssvage-psykopater syntes gunstig. De aandssvage skulde have en beroligende gavnlig indflydelse paa psykopaterne og til gengæld være glade for omgangen med disse, som ofte kunde karakteriseres som »flotte fyre«. De kriminelle var i arbejdet for en stor del fordelt mellem alle de øvrige patienter, hvilket sagdes at virke ypperligt, hvorfor det var lægens haab at kunne foretage en saadan spredning fuldstændigt.

Kernen i behandlingen var arbejdssterapi understøttet af moralsk paavirkning og saakaldet psykoterapeutisk behandling iøvrigt, med bidrag af faktorer som musik, sport, foredrag, spadsereture.

Om den individuelle psykologiske behandling, som den ogsaa synes forsøgt foretaget her, er det vanskeligt at sige noget i almindelighed, da spørgsmaalet for de behandlende jo altid maa være: Hvad er det for en mand, vi har for os, hvad er de rimeligst antagelige aarsager til netop hans stranding, og hvor er den vej ud deraf, som netop for ham maa antages at være den mest farbare, for derefter gennem dagliglivets enkeltheder at forsøge at hjælpe patienterne paa vej henimod deres forskellige maal.

For alle patienterne galdt det imidlertid, at arbejdet maatte være dagens marv.

Lægen fremhævede betydningen af hurtig handlen i det daglige arbejde; paa grund af anstaltens vældige udstrækning udøvede han sit tilsyn med patienterne, med hvem han mest samtalede under deres arbejde, pr. automobil, hvilken saaledes ogsaa gjorde det muligt for ham hurtigt at kunne indfinde sig personligt, hvor det maatte være tiltrængt.

Han fremhævede videre betydningen af at vise patienterne tillid. Naar han rundt om paa terrainet forlod sin omtalte bil, lod han saaledes altid dennes startnøgle sidde deri, og der skete aldrig noget. I fald han aflaaede sin bil, mente han bestemt, at denne vilde blive benyttet til undvigelse.

Anstaltens indretning var i samme aand. Overalt aaben, med aabne døre ud til terrainet og dette frit forbundet med det øvrige land og det kun 2 km fjernt liggende Tyskland og med skjulesteder overalt i form af krat, lunde, hegn og bevoksninger bød anstalten 100 % chance til undvigelse. Men saadan finder meget sjældent sted, for, som lægen sagde, ingen hindrer patienterne heri.

Dagen indledes med en mikrofontale af direktøren

kl. 7¹/₂, en halv time efter at patienterne er staaet op. I hovedkontoret er installeret et udsenderradioapparat i forbindelse med en i hver pavillon anbragt højtaler. Talen er af moralsk tilsnit, beregnet for alumner af enhver tro, og ledsages af alvorlig musik fra anstaltens samling af grammofonplader. Lægen mente, at denne foranstaltning havde en gavnlig indflydelse paa mange og fortalte paa min forespørgsel, at de enkelte, der i begyndelsen reagerede heroverfor, i reglen meget hurtigt faldt til føje og tilmed blev glade herfor. Herefter gaar patienterne paa arbejde i mark, i lade, i stald, i køkken, i have, til nybygningsarbejder og til værksteder, af hvilke der fandtes adskillige, udmærket indrettede. Ogsaa for »intellektuelle« havde man egnet arbejde.

En imponerende bygning med fuldt tidssvarende installeret køkken og vaskeri til afløsning af de tilsvarende gamle indretninger var rejst udelukkende ved patientarbejdskraft. Derimod var frie arbejdere i færd med at anlægge et stort svømmebassin til brug for patienterne.

Fra kl. 8 til 12 arbejdes der, fra 12 til 14 spises og hviles hvorefter arbejdet paany holder patienten fangen til kl. 18. Aftenen tilbringes med brætspil, lytning til radio, læsning, brevskrivning, samtalen etc., naar ikke foredrag eller lignende var arrangerede. Skoleundervisning gaves ikke, derimod teoretisk fagundervisning af de forskellige mestre.

Antallet af patienter i Rekken synes vel stort for gennemførelsen af en personlig individuel behandling fra lederens og hans hjælperes side, men anstaltens indretning med smaa pavilloner à 20, undertiden 40 mand, bød paa fortrinlige muligheder for en formaalstjenlig fordeling af klientellet.

Naar jeg her har skildret forholdene væsentlig uden særlig hensyntagen til de kriminelle blandt patienterne, skyldes dette den nævnte omstændighed, at man i behandlingen af disse forsøgte at borteliminere den forskel, som fulgte af de kriminelles særlige fortid og indlæggelsesgrund.

Ogsaa for denne Anstalts vedkommende kan særlig m. h. t. indretningen af afdelingen for kriminelle psykopater henvises til tidligere nævnte udvalgs rejseberetning.

Ved hver af de 3 her omtalte psykopatanstalter udførtes et beundringsværdigt arbejde for paa saa effektiv vis som muligt at behandle den maaske vanskeligste gruppe af de kriminelle, som udgøres af de mennesker, som paa grund af deres fremtrædende stemningsuligevægtighed, deres uforholdsmæssige reaktioner, deres affektsekspllosioner, deres sparsomme moralske begreber, ringe viljeballast etc. er tildelte fællesbetegnelsen: Psykopater.

Trods de mange forskelligheder mellem anstalterne, som fulgte af disses forskellige beliggenhed og indretning, til en vis grad af klientellets forskellige natur og især af det forskellige præg, der var givet hver anstalt af dennes leder, var alle tre steder den tanke, hvorefter alt drejede sig: At finde det for hver patient mest egnede arbejde og iøvrigt at paavirke ham gennem det daglige samvær, gennem samtaler og omgangsform, netop som han maatte synes at tiltrænge det.

Indretningsmæssigt forekom asylet i Rekken mig de andre overlegent. Gennem en fordeling af klientellet i mindre pavilloner opnaar man, foruden at skabe en lys og luftig anstalt, der fjerner sig det mest tænkelige fra en fængselsmæssig indretning, store fordele m. h. t. den individuelle behandling. Uheldige elementer kan til en vis grad isoleres, ihvertfald pacificeres, og muligheden for at drage nytte af fællesskabet til en gensidig paavirkning og til at lære klienten netop at begaa sig mellem medmennesker er tilstede. De store afstande i Rekken mellem arbejdssteder og beboelsespavilloner syntes at give livet her en form, der nærmede sig den frie tilværelses. Patienterne ligesom »vendte hjem« efter arbejdstids ophør til nye indtryk og til samvær med faste kammerater, hvilket samvær indebar muligheden for at fremelske en gunstig fællesskabsfølelse. Des-

uden syntes pavillonsystemet at have den betydning at knytte et fastere baand mellem hver pavillons beboere og vedkommende funktionærer, der saaledes ogsaa havde muligheden for at lære deres klienter nærmere at kende, iagttage disse i det nære daglige samliv og gennem disse iagttagelser medvirke til at udfinde den mest formaalstjenlige behandling, i hvilken funktionærerne saaledes ogsaa kunde gøres interesserede mere som medarbejdere end som underordnede, blot henviste til et uinteressant opsynsarbejde.

Bellere, løsgængere, alfonser og drankere. Som en sidste form for særbehandling af lovovertrædere fremtræder den som subsidiær straf benævnte anbringelse af bellere, løsgængere, alfonser og drankere i en arbejdsanstalt.

Af saadanne findes 2,1 for kvinder indrettet i et annex til arresthuset i Breda med plads til 10 og 1 for mænd »Rijkswerkinrichtingen« i Veenhuizen, hvoraf jeg kun har besøgt sidstnævnte.

Denne ligger paa et 3000 ha stort skovrigt landomraade i det nordøstlige Holland og bestaar af 2 adskilte anstalter, opførte i 1896 og 1902 med alumneantal for tiden paa c. 600 og c. 700. I forbindelse med den første anstalt (eerste gesticht) var desuden opført tidligere omtalte friluftsbarrak-fængsel.

Indsættelsen her er hjemlet ved straffeloven og maa altid knytte sig til et hæfteophold som principal straf. Dettes varighed strækker sig op til 14 dg., til 3 uger og til 3 maa-neder som maksima alt efter lovovertrædelsens art. Opholdet i arbejdsanstalten kan strække sig til 3 aar for domfældte for betleri, løsgængeri eller alfonseri og til 1 aar for domfældte for beruselse paa offentlige steder.

De 2 anstalter, som var opførte efter samme plan 3flojede med en mur forbindende de 2 floje, saaledes at hele komplekset udgjorde en kvadrat med 100 m lange sider, frembød bygningsmæssigt intet særligt af interesse. Til brug for

fællesskabslivet var der spise- og opholdsrum samt sovesale med en lille alkove til hver mand.

Værkstederne, som var indrettede i særlige bygninger — bl. a. i en over 100 aar gammel anstalt paa terrainet, som oprindeligt havde været benyttet til husning af betlere — syntes gode især 2. anstalt (tweete gesticht), hvor der raadedes over store mekaniserede smede-, skomager- og blikkenslagerværksteder, elektrisk snedkeri og savskæreri, hvor produkterne fra skovbruget blev taget under behandling. Som særlige indretninger bør nævnes et stort træskomageri og en elektrisk kraftstation samt alumnernes beskæftigelse ved flaadning af tømmer i de 6 kanaler, der gennemskærer terrainet. Et stort landbrug er knyttet til anstalterne, paa hvis terrain der fandtes flere gaarde.

Behandlingen var forholdsvis mild i lighed med den ved den danske anordning af 28/1-33 foreskrevne behandling af mdl. arbejdshusfanger.

En strengere behandling uden adgang til friluftsarbejde underkastedes alfonserne, som c. 30 i tal var samlede i en særlig afdeling i 2. anstalt uanset alder og individualitet, hvilken ordning ikke synes uden betænkelighed.

Til idømmelse af disciplinærstraffe, som udstodes i et isoleret straffekvarter, havde ved hver anstalt et raad (raad van tucht), som bestod af vedkommende anstalts direktør som formand og 4 af ministeren udpegede funktionærer.

Lidt statistik samt nogle bemærkninger om den almindelige strafopfattelse i Holland.

Om det for en vurdering af arbejdet i anstalterne saa væsentlige spørgsmål: De fra disse løsladtes skæbne, giver den hollandske statistik ingen direkte oplysninger. Nogen tilbagefaldsstatistik i lighed med den i Danmark udarbejdede, udvisende genindsættelserne gennem 10 aar af en aargang løsladte, findes ikke. Ligeledes lader sig som følge af de mellem det hollandske og danske system eksisterende

forskelligheder og de dermed følgende forskellige opgørelsesgrundlag ikke drage sikre sammenligninger mellem kriminaliteten og fængselsarbejdet — for saa vidt angaar de afgørende spørgsmaal — i de 2 lande.

Kriminalitetens størrelse i Holland med sine d. $31/12$ -32: 8.183.392 mill. indb. lader sig — saa vidt statistik overhovedet kan oplyse herom — illustrere med følgende tal:

I 1932 var antallet af endelige domfældelser i 1. instans straffesager dvs., dels i »arrondissementsrechtbanken« — med afseen fra en talvægtig, men mindre vigtig gruppe sager vedrørende overtrædelse af regler om cykle- og vejskat m. v. —: 17.676, dels i »kantonrechtens«, der behandler mindre straffesager: 188.909 ialt 206.585. Nævningebehandling er ukendt i Holland.

Det samlede antal af i løbet af 1932 en eller flere gange domfældte med ovennævnte undtagelse vedr. cykle- og vejskatlovetrædelser og med bortseen fra domfældte ved »kantonrechter«, saaledes at kun domfældte for egentlige forbrydelser tages i betragtning, var: 16.641 hvoraf 6.404 tidligere domfældte.

I forhold til det samlede antal domfældte udgør recidivisterne i % i 1932: 39,7, ligesom %en i de nærmest forudgaaende aar har svinget omkring 40.

Gennemsnitsbefolkningen pr. dag i de hollandske anstalter var i 1932 følgende:

Særlige fængsler	256
almindelige »	1415
arresthuse	948
arbejdshuse	1493

D. $31/12$ -33 var belægget med en fordeling efter køn følgende:

Særlige fængsler . . .	258 mænd	8 kvinder
almindelige » . . .	1555 »	47 »

arresthuse	1010 mænd (hvoraf 245 domfældte) 48 kvinder (hvoraf 5 domfældte)
arbejdshuse	1465 mænd 7 kvinder.

Mens antallet af prøveløsladte i Holland i 1932 udgjorde: 133 (hvoraf 122 løsl. fra fgsl. og 11 fra arbh.) eller 18,61 % af de i betragtning kommende, var af disse ved aarets udgang 94 eller 70,7 % forblevne i frihed, mens prøveløsladelserne i 39 eller 29,3 % tilfælde havde maattet tilbagekaldes. I de foregaaende aar, hvor antallet af prøveløsladelser i % var større — dette blev i 1930 begrænset gennem en forlængelse af prøvetiden — var antallet af gunstige forløb endog større; saaledes blev af 93 i 1931 prøveløsladte 78,5 %, af 156 i 1930 prøveløsladte 84 % og af 174 i 1929: 79,9 % i frihed.

Nogen samlet statistik over de siden psykopatlovenes ikrafttræden i 1928 afgaaede psykopater foreligger endnu ikke.

Den almindelige opfattelse, hvorpaa Hollands straffesystem hviler, angives i landets officielle redegørelse at være den »neo-klassiske«, hvorefter straffen skal opfattes som en »reaktion iværksat som følge af en begaaet forbrydelse og sat i forhold til lovovertrædelsens alvorlighed og lovbrøderens skyldighed alt i den offentlige ordens og samfundssikkerhedens interesse og efter omstændighederne med hensyntagen til det retsbrydende individs interesser«. Det tilføjes, at denne opfattelse suppleres med og til en vis grad modificeres af tankerne om forbryderens »forbedring« og hans tilbageførelse til en social tilværelse, hvilke tanker har trængt sig ind i det praktiske system.

Disse 2 synspunkter, dels tanken om den forholdsmæssige reaktion, hvorved først og fremmest tilstræbes, at lovovertræderen rives ud af samfundet til skræk og eftertanke for de andre samfundsmedlemmer, dels tanken om den mest formaalstjenlige individuelle behandling med ved-

kommendes gnidningsfri genindtræden i samfundslivet som maalt — som vi finder dem ogsaa i Danmark — synes i længden daarligt forligelige.

I Holland giver denne kombination sig et prægnant udslag i de tidligere nævnte nyere love vedrørende behandlingen af recidivister og mentalt defekte forbrydere.

I de sidste tilfælde indsættes lovovertræderen ikke umiddelbart til den paa grundlag af lægeerklæring idømte særlige behandling, men i langt de fleste tilfælde maa han først udstaa en straf. I de andre tilfælde iværksættes de som nødvendig ansete sikkerhedsforanstaltninger først efter, at retsbryderen har atsonet en straf.

I denne forbindelse kan ogsaa nævnes den, ligesom loven om recidivisterne, endnu hvilende lov om behandling af unge forbrydere, hvis bestemmelse, om at justitsministeren kan beslutte overførelsen til det særlige fængsel af en til alm. fængsel dømt person, dog først efter at denne har afsonet mindst 1 aar i sædvanligt fængsel, synes at hvile paa samme tvedelte grundlag.

Det blev paa forespørgsel i vedkommende anstalter fortalt mig, at psykopaterne, »stillede til regeringens raadighed« paa ubestemt tid ved anbringelse i et psykopatasyl efter først at have maattet afsones fængselsstraffe, ofte fandt sig haardt behandlede, og det syntes at maatte erkendes, at anvendelsen af en rationel forholdsregel — som jo ofte vil bestaa i en langvarig frihedsberøvelse, i sig selv ligesaa pinlig som frihedsberøvelsen under en straf — i forbindelse med en alm. straf i nogen grad forstyrrer balancen i vægtskaalprincippet, hvilket man jo ved anvendelsen af den almindelige straf netop vil holde fast ved.

Den kombinerede ordning forsvarede i Holland særlig dermed, at en afkaldsgiven paa en egentlig tidsbestemt straf gaaende forud for vedk. forholdsregel skulde medføre fare for en afsvækkelse af den præventive virkning. Det synes dog et spørgsmaal, om ikke denne fare skulde være overdrevet. Adskillige er de udtalelser — som oftest af

ntvivlsom oprigtighed — der overfor mig er fremsat af kriminelle indespærrede paa ubestemt tid gaaende ud paa, at vedkommende saa langt vilde have foretrukket en tidsbestemt omend haardere straf, ligesom jeg ofte hos recidiverende danske fanger med almindelig fængselsstraf ved at foreholde dem muligheden af i tilfælde af en ny sag at blive idømt arbejds- eller fængselsstraf har sporet en usædvanlig alvorlig betænkelighed. Den specialpræventive og dermed formentlig til en vis grad den generalpræventive virkning, alt indenfor det maaske begrænsede omraade, hvor disse har betydning, vilde mulig ikke lide overlast, maaske tværtimod, ved overgangen til et system baseret udelukkende paa, saa vidt gørlig, rationel behandling og dermed følgende mere eller mindre ubestemte indespærringsterminer.

I den faglige diskussion, hvor spørgsmaalet om dødsstraf, der som borgerlig straf har været ophævet i Holland i snese af aar, ikke lægger synderligt beslag paa kræfterne, spiller ikke mindst spørgsmaalet om sterilisation og kastration — ogsaa m. h. t. disse indgrebs forbrydelsesforebyggende virkning — en stor rolle, omend man, paa grund af de politiske forhold, der i Holland er saa stærkt præget af religiøse anskuelse, ikke er naaet til at fremsætte lovforslag herom.

Man maa med de hollandske fængselsmyndigheder beklage, at de finansielle forhold ikke har tilladt landet at føre alle sine reformplaner ud i livet og har tvunget til indskrænkninger i de allerede virkende, og haabe at en lysning i den økonomiske situation vil gøre det muligt for Holland at fortsætte sine bestræbelser for gennem særbehandling af lovovertrædere paa mere effektiv maade end tidligere at bekæmpe kriminaliteten.

Bryssel i Oktober 1935.
